

دانشگاه سوادکوه

جامعه‌شناسی انقلاب

(رشته علوم اجتماعی)

www.ketab.ir

دکتر حسینعلی قجری

سرشناسه	: قجری، حسینعلی، ۱۳۴۹-
عنوان و نام پدید آور	: جامعه شناسی انقلاب/ حسینعلی قجری.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: یازده، ۱۸۶ ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: دانشگاه پیام نور؛ ۲۰۲۹. گروه علوم اجتماعی؛ ۱/۷۴
شابک	: 978 - 964 - 14 - 0075 - 2
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۸۳ - ۱۸۶.
موضوع	: انقلاب - جنبه‌های اجتماعی - آموزش برنامه‌ای
موضوع	: انقلاب - جنبه‌های اجتماعی - راهنمای آموزشی (عالی)
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام نور.
کتابخانه	: ۱۳۹۲ ج ۳ ق ۸۷۶ HM
ردیف ملی	: ۳۰۳/۶۴
شماره ثبت	: ۳۴۳۲۷۶

دانشگاه پیام نور

جامعه‌شناسی انقلاب

مؤلف: دکتر حسینعلی قجری

ویراستار علمی: دکتر فیروز

تهیه و تولید: مدیریت تولید محتوای جهانبان آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول خرداد ۱۳۹۲

شابک: ۲ - ۰۰۷۵ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0075 - 2

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی برای دانشگاه پیام نور محفوظ است)

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگامان

کتابخانه دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک درسی چاپ می شوند.

کتاب درسی، تمرینات و روش های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و با فصل ها، مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی و روش های علمی و آموزشی، به چاپ می رسد. پس از چاپ ویرایش اول اثر، با نظرخواهی ها، داوری علمی مجدد و با دریافت نظرات اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فنون، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و صورتی جدید چاپ می شود.

متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجو با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می دهد.

کتاب های فرادرسی (ف) و کمک درسی (ک) به منظور غنی تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می شوند و یا در راه دانشگاه قرار می گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست مطالب

مقدمه

نه

فصل ۱. کلیات و تعاریف

هدف کلی

اهداف یادگیری

۱-۱ جامعه‌شناسی انقلاب چیست؟

۲-۱ مفهوم‌شناسی انقلاب

۱-۲-۱ تعریف تدا اسکاچپول

۲-۲-۱ تعریف کرین بریتون

۳-۲-۱ تعریف ساموئل هانتینگتون

۴-۲-۱ تعریف کارل مارکس

۵-۲-۱ تعریف حسین بشیریه

۶-۲-۱ تعریف جرج بنی

۷-۲-۱ تعریف هارولد لاسول

۸-۲-۱ تعریف کالورت

۹-۲-۱ تعریف مائوتسه تونگ

۱۰-۲-۱ استانفورد کوهن

۱۱-۲-۱ تعریف آرتور باوئر

۱۲-۲-۱ تعریف چالمرز جانسون

۱۳-۲-۱ تعریف لئو تروتسکی و فریدریش انگلس

۱۴-۲-۱ تعریف تد رابرت گر

۱۵-۲-۱ تعریف مایکل راش

۳-۱ گونه‌شناسی انقلاب و تعاریف آن

۱-۳-۱ تقسیم‌بندی انقلاب به انقلاب‌های سیاسی و اجتماعی

۲-۳-۱ تقسیم‌بندی تعاریف انقلاب به انقلاب کبیر و گسترده

۳-۳-۱ تقسیم‌بندی تعاریف انقلاب براساس نیت، نتایج و فرایند و مدل سیاسی

۴-۱ ویژگی‌های انقلاب

۱۱	۵- تفاوت انقلاب با پدیده‌های مشابه
۱۱	۱-۵-۱ کودتا
۱۲	۲-۵-۱ شورش
۱۳	۳-۵-۱ رفرم
۱۴	۴-۵-۱ جنگ داخلی
۱۴	۵-۵-۱ جنبش اجتماعی
۱۵	خودآزمایی

فصل ۲. مروری بر تاریخچه مهم‌ترین انقلاب‌های جهان

۱۹	هدف کلی
۱۹	اهداف یادگیری
۲۰	۲- انقلاب انگلستان (۱۶۸۸)
۲۱	۱-۲-۱ ریشه‌های انقلاب انگلستان
۲۳	۱-۲-۲ سلطنت استوارت‌ها
۲۳	۲-۲-۱ انقلاب ۱۶۸۸
۲۴	۲-۲-۲ انقلاب آمریکا
۲۴	۱-۲-۲ شورش کلت‌ها علیه انگلستان
۲۷	۳-۲ انقلاب فرانسه (۱۷۸۹)
۳۰	۴-۲ انقلاب اکتبر ۱۹۱۷
۳۱	۱-۴-۲ انقلاب ۱۹۰۵
۳۳	۲-۴-۲ روسیه ۱۹۰۵ تا ۱۹۱۷
۳۸	۵-۲ انقلاب چین (۱۹۴۹)
۳۸	۱-۵-۲ جنگ تریاک
۳۸	۲-۵-۲ انقلاب تایپینگ
۳۹	۳-۵-۲ جنبش مشیت زنان
۳۹	۴-۵-۲ استقرار اولین جمهوری
۴۱	۵-۵-۲ راهپیمایی بزرگ
۴۲	۶-۵-۲ جمهوری خلق چین
۴۳	۶-۲ انقلاب کوبا (۱۹۵۹)
۴۴	۱-۶-۲ اولین انتخابات ریاست جمهوری کوبا
۴۴	۲-۶-۲ ریاست جمهوری باتیستا
۴۵	۳-۶-۲ عملیات مسلحانه علیه باتیستا
۴۷	۷-۲ انقلاب الجزایر (۱۹۶۲)
۵۲	خودآزمایی

فصل ۳. نظریه پردازی در مورد انقلاب‌ها

۵۹	هدف کلی
۵۹	اهداف یادگیری
۶۰	۱-۳ گونه‌شناسی نظریه‌های انقلاب

۶۴	۱-۱-۳ نسل نخست: نظریه پردازان کلاسیک جامعه‌شناسی
۷۳	۲-۱-۳ نسل دوم: نظریه پردازان توصیفی انقلاب
۷۶	۳-۱-۳ نسل سوم: نظریه پردازان تبیینی انقلاب بر اساس پارادایم و دیدگاه خاص
۷۷	۱-۳-۱-۳ نظریه‌های کارکردگرایانه انقلاب
۸۸	۲-۳-۱-۳ نظریات مارکسیستی
۹۶	۳-۳-۱-۳ نظریه‌های روان‌شناختی
۱۰۵	۴-۳-۱-۳ نظریه‌های ساختاری
۱۲۰	۴-۱-۳ نسل چهارم نظریه پردازان تلفیقی و فرهنگی
۱۳۱	خودآزمایی
۱۴۱	فصل ۴: پیامدها و نتایج انقلاب
۱۴۱	هدف کلی
۱۴۱	اهداف یادگیری
۱۴۲	۱-۴ دیدگاه انتقادی نسبت به پیامدها و نتایج انقلاب
۱۴۴	۲-۴ دیدگاه جامعه‌شناختی نسبت به پیامدها و نتایج انقلاب
۱۴۴	۱-۲-۴ پیامدهای سیاسی انقلاب
۱۵۵	۲-۲-۴ پیامدهای اجتماعی-اقتصادی انقلاب
۱۶۳	۳-۲-۴ پیامدهای بین‌المللی انقلاب
۱۶۵	خودآزمایی
۱۷۳	نتیجه‌گیری
۱۸۱	پاسخ خودآزمایی‌ها
۱۸۳	کتابنامه فارسی - لاتین

مقدمه

انقلاب پدیده‌ای اجتماعی است که دارای پیامدهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی گسترده‌ای می‌باشد. در طول سه قرن گذشته انقلاب‌ها برخی از بزرگترین تغییرات اجتماعی را در تاریخ جهان پدید آورده‌اند. انقلاب‌های آمریکا و فرانسه، به ترتیب در سال‌های ۱۷۷۶ و ۱۷۸۹ میلادی، اولین انقلاب‌های قرن هجدهم بودند. برخی از اندیشه‌های رهبران آنها بعدها تأثیر زیادی بر جهان گذاشتند. مفاهیم آزادی، شهروندی و برابری که این دو انقلاب به‌خاطر آنها نبرد می‌کردند به‌صورت اساسی‌ترین ارزش‌های سیاسی مدرن درآمدند. اعلام این ارزش‌ها به‌عنوان هدف و این فرض که با بسیج توده‌ای می‌توان آنها را تحقق بخشید یک نوآوری تاریخی بود.

متعاقب آن در قرن نوزدهم انقلاب آلمان (۱۸۴۸) را شاهد هستیم و در قرن بیستم تقریباً تمام انقلاب‌ها در جوامع در حال توسعه رخ دادند. در کشورهای صنعتی، دو رویداد انقلابی قرن بیستمی که دارای پیامدهای جهانی گسترده‌ای بوده‌اند، انقلاب روسیه (۱۹۱۷) و انقلاب چین (۱۹۴۹) می‌باشند. هر دو انقلاب در جوامع عمدتاً روستایی و دهقانی رخ دادند. بسیاری از کشورهای جهان سوم به‌عنوان نمونه: کوبا (۱۹۵۹)، الجزایر (۱۹۶۲)، ایران (۱۳۵۷ م/۱۹۷۹) و ... نیز، انقلاب را تجربه نموده‌اند. تمام این انقلاب‌ها، دارای پیامدهای گسترده‌ای بودند. از آن‌جا که انقلاب‌ها در تاریخ جهان طی دو قرن گذشته بسیار مهم بوده‌اند، شگفت‌انگیز نیست که نظریه‌های گوناگونی به‌منظور کوشش برای تبیین آنها به‌وجود آمده‌است. برخی از مهمترین این نظریه‌ها، عبارتند از: نظریه کارل مارکس، نظریه کرین بریتون، نظریه‌های

کارکردگرایی، نظریه‌های جامعه‌توده‌وار، نظریه‌های مارکسیستی، نظریه‌های ساختاری و نظریه‌های فرهنگی.

با توجه به اهمیت انقلاب، برای آشنایی دانشجویان عزیز با پدیده انقلاب، انقلاب‌های مهم جهان، نظریه‌های و پیامدهای انقلاب، در این کتاب، ذیل چهار فصل متوالی سعی شده است به ترتیب به چستی انقلاب، انقلاب‌های مهم جهان، اهم نظریه‌های و پیامدهای انقلاب پرداخته شود. در فصل نخست، تحت عنوان " کلیات و تعاریف"، نخست، به معرفی جامعه‌شناسی انقلاب و تلاش برای پاسخ به چستی آن و سپس، بیان ویژگی‌های انقلاب، تعریف انقلاب و تفاوت انقلاب با مفاهیم و پدیده‌های مشابه پرداخته شده است.

در فصل دوم، تحت عنوان " مروری بر تاریخچه مهمترین انقلاب‌های جهان" سعی بر این است تا انقلاب‌های بزرگ جهان به‌طور مختصر و مجمل معرفی شوند. در این فصل، انقلاب انگلستان (۱۶۸۸)، انقلاب آمریکا، انقلاب فرانسه (۱۷۸۹)، انقلاب اکتبر روسیه (۱۹۱۷)، انقلاب چین (۱۹۴۹)، انقلاب کوبا (۱۹۵۹) و انقلاب الجزایر (۱۹۶۲)، به‌طور خلاصه، معرفی گردیده‌اند.

در فصل سوم، تحت عنوان " نظریه‌پردازی در مورد انقلاب‌ها" پس از مرور گونه‌شناسی‌های مختلف در خصوص نظریه‌های انقلاب، با توجه به هدف کتاب نظریه‌های انقلاب به چهار نسل متوالی تقسیم شده‌اند که در درون هر نسل چشم‌اندازهای متفاوتی موجود است.

نسل نخست نظریه‌های انقلاب، در دوره نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی می‌توان یافت. مهمترین این نظریه‌ها عبارتند از: انقلاب کارل مارکس، آلکسی دو توکویل، امیل دورکیم و ماکس وبر.

نسل دوم نظریه‌های انقلاب، نظریه‌های توصیفی انقلاب هستند که مهمترین نظریه توصیفی در این نسل نظریه انقلاب کرین بریتون می‌باشد. نسل سوم نظریه‌های انقلاب، نظریه‌های تبیینی انقلاب براساس یادگار و دیدگاه خاص می‌باشند. که می‌توان آن‌ها را به چهار دسته تقسیم نمود:

- نظریه‌هایی کارکردگرایانه انقلاب: اهم نظریه‌ها و نظریه‌پردازان این دیدگاه عبارتند از: چالمرز جانسون، ساموئل هانتینگتون، نیل اسملسر و نظریه جامعه توده‌وار.
- نظریه‌های مارکسیستی: نظریه‌پردازان مهم دیدگاه مارکسیستی انقلاب عبارتند از: کارل کائوتسکی، لنین، آنتونیو گرامشی و هربرت مارکوزه

- نظریه‌های روان‌شناختی: نظریه‌های روان‌شناختی انقلاب را می‌توان به چهار

گروه زیر تقسیم نمود:

الف) رهبران و شخصیت‌های انقلابی

ب) سرکوب غرایز

ج) توقعات فزاینده

د) محرومیت نسبی

- **پیامدهای ساختاری:** مهمترین نظریه‌های ساختاری انقلاب عبارتند از: نظریه بسیج تابع مارلز تیلی و تبیین انقلاب‌های اجتماعی تدا اسکاچپول.

در مدل چهارم نظریه‌های انقلاب، نظریه‌های تلفیقی و فرهنگی انقلاب می‌باشند اهم این نظریه‌ها، در این مدل مرور می‌شوند، عبارتند از: نظریه جان فوران و تدا اسکاچپول.

نهایتاً، فصل چهارم، تحت عنوان "پیامدها و نتایج انقلاب"، این کتاب، هم خود را مصروف بررسی پیامدها، نتایج انقلاب نموده‌است. در این فصل، نخست، دو دیدگاه اخلاقی و جامعه‌شناختی نسبت به پیامدها و نتایج انقلاب مورد بررسی واقع گردیدند و سپس پیامدهای انقلاب از لحاظ دیدگاه جامعه‌شناختی به سه دسته سیاسی، اجتماعی-اقتصادی و بین‌المللی تقسیم‌بندی و این پیامدها به صورت مختصر توضیح داده شده‌است.

در اینجا وظیفه خود می‌دانم از جناب آقای دکتر محمد جواد زاهدی، دکتر امیر ملکی، دکتر سلیمان پاک‌سرشت، دکتر فیروز راد، سرکار خانم ریم ابراهیمی و سرکار خانم مینا حاجی انزهایی کارشناس واحد مدیریت تولید محتوای تحصیلات آمرزشی و سایر عزیزانی که به انحاء مختلف مرا در نگارش این سطور یاری نمودند قدردانی و سپاسگزاری نمایم و از خوانندگان، صاحب‌نظران و اساتید محترم استماع نمایم که کاستی‌ها این سطور را کریمانه به اینجانب گوشزد نمایند و مرا را اصلاحاتی‌های ارزنده خود بی‌نسیب نگذارند.

حسینعلی فحری

زمستان ۱۳۹۰